

- onalni simbol*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- KOS, Marko. 2001. Gospodarski dvig in kultura Slovenije v XX. stoletju. V: *Slovinci v XX. stoletju: simpozij*. Ljubljana: Slovenska matica, 116–127.
- KOS, Milko. 1933. *Zgodovina Slovencev: od naselitve do reformacije*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- MAČEK, Jože. 2001. Slovensko kmetijstvo v XX. stoletju. V: *Slovinci v XX. stoletju: simpozij*. Ljubljana: Slovenska matica, 128–141.
- MARUŠIČ, Ivan. 2003. Krajina kot človekovo okolje: Problematika Goriške. V: *Vabilo na predavanje v Goriškem muzeju*, 3.
- MKGP (Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano). 2005. *Kmetijstvo, gozdarstvo, lov in ribolov*. [online]. [uporabljeno 2005].
Dostopno na URL: <http://www.si.gov.si/mkgp/slo/index.php>.
- PAJNTAR, Neva. Junij 2005. O nepovratnih sredstvih za naložbe na kmetijah z drugega zornega kota. V: *Zelena dežela: glasilo Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije*, 1.
- PANJEK, Aleksander. 2006. *Človek, zemlja, kamen in burja: zgodovina kulturne krajine Krasi (oris od 16. do 20. stoletja)*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- PERKO, Drago. 1991. Digitalni model reliefa Slovenije. V: *Geografski obzorje* 38/1, 19–23.
- PETEK, Franci. 2001. *Vrednotenje rabe zemljišč v slovenskih pokrajinah z vidika kmetijskih sonaravnega razvoja*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
- PETRIČ, Ksenija. 2001. Varstvo in obnova kulturne dediščine v naravnem parku Lonsko polje. V: *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 41/ 3/4, 75–78.
- SIMONITI, Vasko. 2003. Pustote v 14. in 15. stoletju. V: *Fanfara naslija*. Ljubljana: Slovenska matica, 33–44.
- VRANJEŠ, Matej. 2003. Triglavski narodni park in ohranjanje kulturne krajine z »domačinskega zornega kota« – na primeru doline Trente. V: Peter Simonič (ur.) in Viktor Škedelj (ur.), *Etnografija varovanih območij: ograjeni habitati – ograjene kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Univerza v Ljubljani, Društvo za raziskovanje, trženje in promocijo zavarovanih območij, 14.
- VRIŠER, Igor. 1999. Regionalni razvoj slovenskih pokrajin in občin. V: *IB revija: revija za strokovna in metodološka vprašanja*, 47–67.

INFORMATORJI

Franc Kenda, rojen 1931 v Čezsoči; terenski zapiski z dne 10. marca 2004.

Danilo Piculin, rojen 1924 v Golem Brdu; terenski zapiski z dne 17. avgusta 2004.

Aleksander Špacapan, rojen 1934 na Ajševici; terenski zapiski z dne 14. junija 2004.

Maria Vidoz, rojena Godeas 1943 v San Lorenzu/Šlovrencu, Italija; terenski zapiski z dne 22. avgusta 2004.

Miro Volčič, 1917–2005 v Črničah; terenski zapiski z dne 24. novembra 2003.

KATJA JERMAN*

PERCEPCIJA SKUPNEGA TRGA MED NOVO GORICO IN GORICO

IZVLEČEK

Prispevek predstavlja študijo primera skupnega trga med mestoma Nova Gorica in Gorica, ki je bil od časa vstopa Slovenije v Evropsko unijo deležen posebne pozornosti. Trg je nastal na prvotno strogo varovanem in nadzorovanem območju mejne črte med mestoma, vendar so ga leta 2004 z vstopom Slovenije v Evropsko unijo urbanistično preuredili. S tem je prostor na makro in mikro ravni pridobil popolnoma nov pomen. Na podlagi ustaljenih metod raziskovanja zgodovinarjev in etnologov/kulturnih antropologov avtorica sledi razvoju dogodkov na obmejnem območju in v zaključku valorizira percepcije novo oblikovanega trga na lokalni ravni.

Ključne besede

Nova Gorica, Gorica, skupni trg, urbana etnologija, vstop Slovenije v EU

ABSTRACT

The following article focuses on a case study of the common square between Nova Gorica and Gorica in the time of Slovenian accession to the EU. The square was built in a strictly protected and monitored area on the border zone between the two towns. Due to the Slovenian accession to the EU in 2004 the square was renovated and gained a completely new notion on the micro and macro scale. Using the well established ethnological/cultural anthropological and historical methodology the author considers as crucial the detailed knowledge of the progress

of the events and at the end she valorises different perceptions of the newly renewed square on the locale scale.

Key words

Nova Gorica, Gorica, common square, urban ethnology, the Slovene accession to the EU

Teoretska podpora ukvarjanja z javnimi prostori, kar omenjeni trg vsekakor je, leži v razmišljanjih o *socialnem prostoru* Henrija Lefèbvre (2003(1974)), ki

* uni. dipl. etnologinja in kulturna antropologinja ter profesorica zgodovine, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU, e-pošta: katja.jerman@guest.arnes.si

poudarja vlogo družbenega življenja oziroma družbenih fenomenov na določenem prostoru. Trg se v tem sledenju izkaže kot najzlahotnejši javni prostor, kot prostor družabnosti in vsakdanjega življenja. V tradicionalnem in tudi v sodobnem pomenu besede pomeni prostor trgovanja, javnih prireditvev, prostor družabnega srečevanja, izpostavljanja, opazovanja, prostor za sprehajanje, spogledovanje, prostor zabave, je prostor spominov in je pravo ogledalo mesta (Homobono Martínez 2003: 32-33).

Obravnavani trg je nastal na prostoru, ki je bil po uveljavitvi določil Pariške mirovne konference v praksi 15. septembra 1947, prvič ločen z mejo. Tako je Gorica, pomembno gospodarsko središče ostalo na italijanskem ozemlju, ločeno od njenega pomembnega, pretežno kmetijskega zaledja, prekinjene so bile cestne, železniške, energetske, telekomunikacijske, vodovodne in komunalne povezave in zaradi nove meje se je oddaljenost nekaterih delov povečala (npr. Brda); nezanimljiva pa je tudi čustvena prizadetost ljudi, ločenost sorodnikov, prijateljev. Poleg tega se je spremenilo tudi samo okolje. Najprej je ozemlje ločila bela črta, dokaj kmalu pa so na njeno mesto namestili kolobarje bodoče žice, ki so onemogočali prehod.¹

Meja je bila v tem času prehodna le za redke, ki so imeli potni list in vizo. Gibanje na omenjenem delu ob mejni črti je bilo sicer prepovedano, vendar so se kljub negotovanjem oblasti začeli ljudje navidezno sprehajati ob meji, z namenom, da se vsaj vidijo s svojimi sorodniki. Informatorica opisuje: »Se spomnim še kot punčka, stara 5 let, je moja teta, ki je bivala v Stari Gorici,

*prišla na mejo in mi vrgla čez dva zavita bonbona, to ti ostane za vedno v spominu, ker tukaj, na ti strani jih ni bilo. In tisti stražar, ki je takrat pazil, se je naredil, da ne vidi nič, da nas ni kaznoval. Še nekaj moraš vedet, da meja je bila med najboljšimi sosedi, šla je čez dvorišče, danes si šel k sosedi na kavo ali pa na klepet in potem nič več, so se pogovarjali čez mejo. To so bile absurde situacije»³ (informator 1, 2006)⁴. Naj s citatom iz *Primorskega dnevnika* opozorim še na en vidik, ki se je v tem času manifestiral na mejni črti pred železniško postajo. »Ob državni meji med Italijo in Jugoslavijo se na italijanski strani ob nedeljah in praznikih zbere dokaj veliko ljudi. Ob žici pri kolodvoru se sprehajajo, si v bližnjih gostilnah kratijo čas in gledajo na drugo stran. Vse to je razumljivo, saj imajo mnogi Goričani tam svoje znanke, prijatelje in sorodnike. Vendar pribaja ob tem tudi do tega, da nekateri med dobronamernejši vpijejo gesla proti Jugoslaviji in našim politikom. Jugoslovanske oblasti kaj takega ne dovoljujejo tamkajšnjemu civilnemu prebivalstvu, in ne pustijo nikomur sprehajati se pri kolodvoru bližju žice, kot se to dogaja tostran. Že septembra, takoj po državni razmejitvi, so se na tem mestu dogajali neljubi prizori, vse obsodbe vredne stvari. Fanatične žensčine so psovale in izživale vse povprek. To bi se dogajalo še dandanes, ako bi kdo imel na jugoslovanski strani prost dostop, kot ga imajo zlonamernejši v Italiji. Zaradi ljubelega miru in zaradi samega dostojanstva pa so jugoslovanske oblasti zabranile ljudem kretati in zbirati se ob žici» (Primorski dnevnik, 5. 5. 1948: 2). Informatorji so potrdili, da jih je vodstvo šole v času pouka na novoustanovljeni gimnaziji⁵ večkrat napotilo do meje pred železniško*

postajo, kjer so morali »vzklikati gesla, živel Tito, živel Jugoslavija, peti partizanske pesmi in žaliti Italijane in njihove politike» (informator 2, 2004). Drugi pa so trdili, da so se samoiniciativno odpravljali na omenjeni prostor, še posebej takrat, ko so imeli napovedana preverjanja znanj. Na drugi strani so italijanske šole prav tako z avtobusi vozile dijake, ki so »moralo vpiti, čeprav čisto nikomur ni bilo jasno, za kaj sploh gre. Ampak najbujše je, ker si vmes videl kakšnega poznanega. Takrat si malo utihnik» (informator 3, 2006). Vpleteni pa niso bili samo dijaki, temveč je ta pojav zajel širše populacije. Informator se spominja, da so ob nedeljah »zagrižene, zoprne Italijanke so vpile, pa štuco krubo so imele v roki in vpile Lačenbergarji! Pokaduš, kaj tle delate, zginte tja, od koder ste prišli. So se nesramno in grdo obnašali do Slovencev» (Dumančič, Robič 2004: avdiovizualni posnetek).

Med Jugoslavijo in Italijo so do leta 1954 vladali napeti odnosi zaradi nerešenega tržaškega vprašanja, odsevali pa so predvsem na mejnih območjih in mednarodno mejo delali nedostopno. 20. avgusta 1955 je bil podpisan Videmski sporazum, ki je blažil težave, nastale z razdelitvijo Svobodnega tržaškega ozemlja; za Goriško pa je ta sporazum pomemben predvsem zato, ker je med drugimi določili urejal področja osebnega in kopenskega prometa med mejnimi območji⁶. Vizija postavljanja meja in mejna politika je od 1955 dalje tako imela drugo optiko; iz ozemeljskih zahtev so se oblikovali sporazumi o pretoku blaga, oseb in storitev, ki so rezultirali v osimskih sporazumih (podpisani 1975, izvajani 1977). Leta 1975 so pred železniško postajo odstranili bodočo žico, dve leti kasneje pa so na mejno črto namestili železno ograjo in mejnik z zaporedno

¹ Prihajalo je namreč do dokaj pogostih ilegalnih prehodov meje; nekateri so se odločali za življenje v novi Jugoslaviji, drugi so sledili svoji zaposlitvi v Italiji, tretji so zaradi triletnega služenja vojaškega roka v Jugoslaviji raje izbrali življenje v Italiji, četrti, ki so sami sebe bolj opredeljevali kot Furlane, pa so optirali v Italijo in v zameno izgubili pravico nad nepremičninami, ki so ostale na t. i. jugoslovanskem ozemlju.

² V Gorici.

³ Prvo organizirano srečanje sorodnikov na meji je bilo v Rožni dolini šele 13. avgusta 1950 (primerjaj z Marušič 1985, Dimić 1997, Šušmelj 1997, Isonzo, Soča, *Giornale di frontiera/Časopis na meji, Primavera/Pomlad* 1994, numero/številka 13, Radmilović 1995).

⁴ Informatorje zaradi zagotovila njihove anonimnosti označujem zgolj s številkami, vse potrebne informacije, ki so podlaga njihovi legitimnosti, pa hrani avtorica.

⁵ Prva gimnazija v Novi Gorici je bila ustanovljena v šolskem letu 1947/48 in je sicer delovala v Šempetru pri Gorici.

⁶ Sporazum se je izvajal v desetkilometrskem pasu vzdolž jugoslovansko-italijanske meje ter vključeval 170.000 prebivalcev na jugoslovanski ter 520.000 na italijanski strani, ki so mejo s posebnimi prepustnicami lahko prehajali prek 57 mejnih prehodov, vendar pa povezava med mestoma na točki železniške povezave ni bila predvidena in je ostajala trdno zaprta.

številko 57/15. Izvajalca del sta dejala, da »zanimivo je, da sva dobila navodila za načrtovanje zida, ki bi bil precej prepusten. V sak je lahko brez večjih težav skočil čez« (Primorski dnevnik, 19. 2. 2004: 14).

Čeprav je bližnja okolica mejne črte do sedemdesetih let delovala kot cona, ki je namenoma služila kot okolje, ki odvrča ljudi in pozornost od zadrževanja v njem, so se že v sedemdesetih letih začele kazati prve težnje in želje po preseganju meje kot fizične materije; ob športno rekreativnih dogodkih, kot je npr. pohod in tek prijateljstva⁷, so del mejne ograje odstranili in jo potem spet trdno privili.

Na okolice mejne črte pa ne smemo gledati zgolj kot na točke stika, temveč tudi kot t. i. točke spora (primerjaj z Low 1999), saj so to prva okolja, kjer se prepoznajo razlike med dvema državama in zaradi tega tudi močna žarišča spodbujanih ali realnih razlik med dvema narodoma. Intenzivnost dogodkov na omenjenem prostoru se je od osemdesetih let dalje močno zgostilo. 23. novembra 1989 se je na italijanski strani meje zbrala skupina podpornikov stranke Alleanza Nazionale (Nacionalnega zavezištva) z Gianfrancom Finnijem, ki je poskusila simbolično s krampi porušiti zid in prestopiti mejo. Namen akcije je bila revizija meje z Jugoslavijo. 7. januarja 1990 so po odločitvi vodstva železničarskih organizacij odstranili rdečo aluminijasto peterokrako zvez-

⁷ Pohod prijateljstva se je v organizaciji združenja TGS (Turismo Giovanile Sociale) in soorganizatorja Novogoriške športne zveze (OZTKO) odvijal že v sedemdesetih letih. Za prehod meje je bil potreben le vpisni karton. Kolesarjenje prijateljstva se je pričelo 1978 in trajalo do 1994. Pomemben soorganizator je bilo ZSSDI (Združenje slovenskih športnih društev v Italiji), ki je k sodelovanju pritegnilo več slovenskih, goriških, štandreških in sovodenjskih društev, vključeni so bili tudi taborniki RMV. Pomembno vlogo je imela KŠD Vipava s Peči, ki je skrbela za okrepčila. Najprej je pot potekala samo po goriškem delu, kasneje še v Štandrež, Sovodnje in Peč. Z razpadom društva TGS je najprej usahnil Pohod prijateljstva, kasneje pa še Kolesarjenje prijateljstva.

do na strehi železniške postaje. Zvezdo so sicer namestili kmalu po 1947, ob božiču 1989 pa so jo pobarvali v rumeno zvezdo repatico. Decembra 1994, pred praznovanjem novega leta, so člani uredništev časopisov *Isonzo*, *Soča*, *Zuf de Žur* (glasbena skupina) in *Oko* nazdravili čez mejo. Označili so ga za prvi »zgodovinski napad« na mrežo. 21. decembra 1995 je občinski svetovalec Zelenih Renato Fiorelli goriškemu županu in občinskemu svetu »poklonik« kos mrežne ograje izpred novogoriške železniške postaje. Prinesel ga je v dvorano mestne skupščine in prislonil k mizi občinskih funkcionarjev. Predsedujoči je prekinil zasedanje, župan Gaetano Valenti je »darilo« sprejel, policija pa ga je zasegla. Njegova akcija pa se je v zgodovini zapisala kot »operacija Svitok«, po kemični snovi, ki jo je uporabil za odvijanje vijakov. Decembra 1995 so se ob novem letu spet sešli novinarji, sodelavci in bralci časopisa *Isonzo Soča*, *Zuf de Žur* in *Oko*. Tokrat so igrali odbojko čez mejno ograjo.⁸ 5. marca 2001 se je ob državni meji zbrala skupina protiglobalistov in somišljenikov proti policijskem nasilju »gibanja iz Seattla«. Sprva jim je dostop do meje skušal preprečiti orjaški policijski aparat. Nazadnje so protestniki preplezali mejo in z vrvjo iz pisanih balonov povezali demonstrante z obeh strani meje. 7. oktobra 2001 je potekal drug poskus »preboja« meje z objemanjem čez mejo. Čeprav začasne odstranitve meje niso dovolili, je shod aktivistov No border social forum dosegel svoj predvideni namen. 22. decembra 2001, ob 1000 letnici prve zgodovinske omembe mesta so po sporazumu občinskih uprav Gorice in Nove Gorice ter njihovih županov Gaetana Valentija in Črtomirja Špacapana odstranili dvanajst metrov železne ograje in čez mejo postavili oder. 16. junij 2003 so ograjo spet odstranili in natanko na mejni črti potegnili mrežo za potrebe mednarodnega ženskega teniškega

⁸ Leta 1996 tradicionalnega srečanja ni bilo več, pri časopisu *Oko* so se odločili, da se zaradi velikih pritiskov srečanja ne udeležijo več.

turnirja »Go&Go«. Tenisačici Ariana Ruchini in Manca Križman sta ob zamenjavi igrišča prestopili v sosednjo državo. 15. septembra 2003 je Kinoatelj predvajal na trgu video esej *Moja meja* Nadje Velušček in Anje Medved. Platno so namestili pred železniško postajo na slovenskem ozemlju, projektor pa je bil nameščen na italijanski strani, tik za mejo.

V času slovenskega približevanja Slovenije Evropski uniji, je omenjeni prostor prevzel primat zanimanja. V letu 2003 je bil razpisan javni natečaj za preoblikovanje prostora pred novogoriško železniško postajo, predvidena je bila preureditev okolice mejne ograje in namestitev mozaika. Komisija je izbrala med dvanajstimi predlogi slovenskih (8) in italijanskih (4) ustvarjalcev in izbrala zamisel o preureditvi trga Romana Schnabla in idejo o mozaiku zamejskega Slovenca Franka Vecchietta. Celotna ureditev trga je bila zamišljena kot zloženka, sestavljena iz več koncentričnih krogov premera do osem metrov. Na levi in desni strani novo oblikovanega trga je bil načrt postaviti dve klopi v obliki kovinskih cevi, ki ima na slovenski strani grb Nove Gorice, na italijanski pa grb Gorice. Bistveni motiv mozaika je Vecchiet predstavil kot eksplozijo števil 57/15⁹, ki so napisane na mejnem kamnu, delci eksplozije pa so položeni v mozaik, ki predstavlja prehodni prostor, po katerem se bodo ljudje sprehajali. 12. februarja 2004 sta župan Nove Gorice Mirko Brulc in župan Gorice Vittorio Brancati trajno odstranila del mejne ograje med obema mestoma in državama. Mirko Brulc je ob tem izjavil »Odstranitev te ograje je košček mozaika priprave Slovenije na vstop v EU, za te, ki živimo ob meji, pa je zgodovinski korak. Slovenci iz Gorice bodo sedaj pravzaprav zaživel v skupnem

⁹ Številka 57 se nanaša na solkanski mejni prehod, ki je 57. po vrsti pomembnejših prehodov na relaciji Trbiž – Milje (izhodiščni mejni prehod na trbiški tromeji nosi št. 1). Na razdalji med solkanskim mejnim prehodom (št. 57) in prehodom pri Rdeči hiši (št. 58) je mejnik na železniški postaji 15. po vrsti.

slovenskem prostoru svobodnejše kot doslej» (Primorski dnevnik, 13. 2. 2004: 1). Vittorio Brancati pa je dodal: »Danes je zelo čustven in pomemben dan. Ne gre le za to, da smo podrli zid in ograjo, ampak za simbolično sporočilo, da je potrebno premagati staro sovraštvo, ki je v dveh mestih ponekod še vedno prisotno. Obrniti je potrebno stran in ustvariti pogoje za gospodarski in socialni razvoj dveh mest in obmejnega območja« (Dumančič, Robič 2004: avdiovizualni posnetek). Kljub temu, da dogodek ni bil posebej oglaševan, se je nabralo precej ljudi, ki so v večini izražali zadovoljstvo, obujali spomin na čas ločevanja ter hkrati polagali velike upe v bodočnost, kot npr. kažeta naslednja izseka iz intervjujev. Prvi je del izseka pripadnika avtohtone slovenske manjšine v Gorici: »Danes mi je ob tem dogodku zelo toplo pri srcu, lepšega dogodka še nisem doživel. Zelo sem vesel tega dogodka ob »meji«. Današnje vzdušje ob meji je dokazalo, da pridobivamo in smo pridobili vsi, bodisi Slovenci na slovenski ali italijanski strani bodisi večinski italijanski narod. Mislim, da je to lep simbol in dokaz za razvoj Evrope in vsega našega območja« (Primorski dnevnik, 13. 2. 2004: 15). Drugi pa italijanskega državljan: »Podrli smo torej zid in vsega je konec ... Živeli bomo kot bratje. Primimo se za roke in pojedimo napreje« (informator 4, 2004).

Pa vendar so se predvsem med starejšo populacijo pojavljali tudi pomisleki, dvomi, sumničavosti tako pri Slovencih, Italijanah in pripadnikih avtohtone slovenske manjšine v Gorici, kot kažejo naslednji izseki iz intervjujev: »Nekoliko me je strah. Tu se nikoli nismo dobro razumeli« (Dumančič, Robič 2004: avdiovizualni posnetek); »Je blo vse v redi tistikrat, ma zdej bomo videli kako bo« (Dumančič, Robič 2004: avdiovizualni posnetek); »Sprajšjem se, ali bo sedaj še več pribežnikov tukaj čez bežalo v Italijo?« (Dumančič, Robič 2004: avdiovizualni posnetek); »Nikoli ne smeš zaupati Italijanom, oni so furbasti, nikoli ne veš, kaj res mislijo. Treba je biti previden!« (informator 5, 2004). Kljub simbolno izredno močnem dogodku odstranitve 40 metrov mejne ograje, pa so se vrstili zapleti v zvezi z lastništvom mejnega kamna, zato so ga šele po

enem mesecu namestili ob bok nastajajočega novega trga. Tik pred dokončanjem preobrazbe trga pa sta župana v odprtino v sredini centralne plošče položila zabojček s sporočilom.

Kljub močno spodbujani podobi o dobrem sodelovanju, prijateljstvu in naklonjenosti ob transformaciji trga, so se ob tem dogodku še bolj izpostavila občutja po strahu in sicer med slovenskim prebivalstvom. Velikokrat so se dogodki interpretirali kot »*apetiti po slovenskem ozemlju*«, kot »*spet želijo imeti rapalsko mejo*«, posameznik pa je v javnem dopisu predsedniku vlade Antonu Ropu, Ministru za notranje zadeve Radu Bohincu in županu Mestne občine Nova Gorica poudarjal, da moramo biti v tem občutljivem obdobju pozorni, kajti: »*Uporabljajo¹⁰ skoraj brez izjeme sintagmo: širitev Evropske unije na vzhod! Pri tem očitno ne gre niti za freudovski lapsus: gre za verbalni, neprikriti, ekspanzionistični izraz političnega (!) in gospodarskega pojmovanja širitve! Za vizualno percepcijo, da z odstranitvijo mejne mreže še nismo in se ne nameravamo zlititi v eno z drugim delom mesta ali drugo državo, je zelo pomembno, da ostane tudi novi mejnik na dosednji lokaciji; ki ni izbrana slučajno!*« (internetni vir 1).

V času oblikovanja trga je bil teritorij obravnavan kot nikogaršnja zemlja in nelegalne prestopne je onemogočala gradbena mehanizacija in zaščitne ograje. Sklepi komisije za upoštevanje Videmskega sporazuma so sklenili, da bo bodoči prireditveni prostor pravno obravnavan kot začasni mejni prehod na sicer bodoči, po Schengenskih določilih varovani meji.

Mesec dni pred vstopom Slovenije v EU je prišlo do nepričakovanega zapleta, saj je Generalna direkcija za notranje meje pri Evropski komisiji zaustavila postopek za dokončno ureditev trga. Niso namreč soglašali, da bi obeležje meje dejansko izginilo, preden Slovenija vstopi v Schengenski sporazum. Zadevo je Generalna direkcija za notranje meje predstavila

¹⁰ Iz konteksta celotnega pisma je razvidno, da ima avtor v mislih Italijane na splošno.

Evropski komisiji na rednem zasedanju s predlogom, naj EU od Italije in Slovenije zahteva, da ohranita notranjo mejo s fizično pregrado z namenom zadržati val ilegalnih pribežnikov v državi EU. Po intervenciji Romana Prodi, takratnega predsednika Evropske komisije, in angažiranju obeh županov so sprejeli rešitev in obveljal je prvoten scenarij, kljub provokacijam dveh goriških občinskih svetovalcev Franca Zottija (občanska lista Per Gorizia) in Fabia Gentile (Nacionalno zaveznitvo), ki sta sredi trga namestila mejnik iz lepenke, na katerem piše Slovenia 2004-2004, pred njim je risba ribe, ob strani pa piše *Indipendenza devi sparire* (Neodvisnost bi morala izginiti) in se ob njem fotografirala (Primorski dnevnik, 1. 4. 2004: 15). Končno je bilo torej uradno določeno, da bo od 1. maja 2004 za ogled trga dovoljen dostop vsem državljanom EU in vsem turistom, ki bodo imeli urejene dokumente za obisk Slovenije in Italije brez kontrole dokumentov, vendar le na območju trga.

Na dan vstopa Slovenije v EU se je osrednji dogodek odvijal na novo oblikovanem trgu. Kljub veliki simboliki podiranja meja, je bil trg obkrožen z ograjami, ki so preprečevale, da bi ljudje prehajali iz ene strani prireditvenega prostora na drugega. Točno ob polnoči so Romano Prodi, takratni slovenski predsednik vlade Anton Rop in župan Nove Gorice Mirko Brulc na novo oblikovanem trgu odštevali sekunde do vstopa Slovenije v EU in s tem tudi uradno odprli skupni trg. Govorniki so ob tem izbirali poseben nabor besed, predvsem so poudarjali zamisel o »*enotni identiteti obeh mest*«, uporabljali so različne retorične figure z namenom, da poudarijo sodelovanje in vzbudijo občutek po enotnosti skupnosti, kjer naj bi se vsi počutili enake, enako Evropejce. Naj izpostavimo le nekaj ponavljajočih se besed »*gradili bomo skupno prihodnost*«, »*skupaj bomo nastopali*«, »*sedaj smo vsi eno*«, »*počutimo se zares lahko kot pravi Evropejci*«, »*zdaj je potrebno odstraniti meje v glavah*«, »*Nova Gorica in Gorica sta mesti, ki diha z istimi pljuči*« in podobne figure, ki

naj bi vzbujale občutke pozitivne naravnosti, optimizma in uspeha ter predvsem na podlagi ideje o bivanju v skupni Evropi stimulirali konstrukcijo »*ene, goriške identitete*«, osnovane na občutku po prostorski in zgodovinski navezanosti, ki se je po drugi svetovni vojni prekinila. Pa kljub vsesplošnemu navdušenju tudi med občinstvom, je bilo zaslediti negotovanja. Sprva so se posamezniki pritoževali, ker so na trgu veljali izredni varnostni ukrepi in je bil zato trg, ki je bil namenjen združevanju, zanje nedostopen. Ta trenutek je sicer spodbujal namero po konstrukciji nove prostorsko-družbene identifikacije, vendar pa so ga nekateri informatorji opisovali kot »*vsiljeno identifikacijo, ki funkcionira le v političnih govorih in njihovih dejanjih*« (informatore 5, 2004), drugi so nanjo gledali kot na »*zgolj še eno parolo, namesto bratstvo in edinstvo, zdaj govorijo o Evropi*« (informatore 1, 2006) in zgolj malo ljudi je verjelo v njeno popolno uresničitev.

Tako javni prostor v času njenega odprtja ni deloval kot skupni prostor, za katerega je bistvena njegova raba, temveč je spodbujal vsiljeno rabo prostora in omejeval njegovo uporabnost le na določeno skupino izbranih ljudi. Kmalu nato so na obrobje trga namestili opozorilne table, ki narekujejo rabo trga le do določene mejne črte in v več jezikih poudarjajo, da trg nima statusa mejnega prehoda, torej je gibanje na njem omejeno. Od odprtja trga je prostor pred novogoriško železniško postajo prevzel drugačne funkcije in pomene. Pravzaprav je postal točka, skozi katero so projecirali namere čezmejnega sodelovanja na lokalnem nivoju, kar se kaže v srečevanju obeh občinskih uprav ter predvsem v odmevnih srečevanjih obeh takratnih županov. Skupni trg je služil in služi tudi kot reprezentativna točka obeh mest, mednarodnih srečanj, turističnih obiskov, skupnih prireditvev, protokolarnih, strankarskih, političnih srečanj na lokalni in državni ravni, športnih tekmovanj, kulturnih, koncertnih prireditvev, revij pevskih zborov, pobud za mir, krašenje novoletne jelke in prižiganje lučk na njej, umetniških in-

stalacij ter celo sicer zgolj kot predlog mesto sprave med Slovenci, Hrvati in Italijani. Na prireditvah je šlo predvsem za rabo prostora in le redke so trajno posegle v prostor sam.¹¹

Ob koncu tako lahko sklenem, da je trg, kljub prvotno izrednemu interesu, da bi se veliko prireditvev odvijalo na njem, počasi izgubljal privlak. Prireditve, kot npr. kresovanje, ki se je tradicionalno odvijal na travniku pred stavbo MONG, so ob prvi obletnici vstopa Slovenije v EU v noči na 1. maj 2006 hoteli organizirati na skupnem trgu, vendar zamisel zaradi neugodnih vremenskih pogojev ni uspela. Takoj so se pojavile kritike, češ »*zakaj je potrebno prireditve, ki je vsako leto organizirana in tudi dobro obiskana (se je prišla) seliti iz enega konca mesta na drugi samo zaradi novega trga*« drugi pa dodaja, da »*dobrih navad in tradicij se ne spreminja*« (internetni vir 2). Na podlagi metode opazovanja z udeležbo lahko trdim, da je obiskanost in raba trga na vsakodnevni ravni majhna, saj so se informatorji le bežno spominjali, kdaj so bili nazadnje na trgu samem, večina jih je navedla dan vstopa Slovenije v EU, sicer pa so še vedno navajeni, da se ne zadržujejo preveč na obmejnem območju. Ker trg ni registriran kot mejni prehod, večinoma prebivalci obeh mest uporabljajo maloobmejni prehod na Erjavčevi/San Gabrielle ali pa mednarodni mejni prehod Solkan, le redki se na to ne ozirajo in brezbrizno prehajajo čez trg, z razlago »*meni je bližje tukaj čez iti, se mi ne da na blok, saj je isto, samo pogledam, če ni karabinjerjev in*

¹¹ Pri tem naj kot izjemo omenim skavtsko srečanje v organizaciji slovenskih skavtov v sodelovanju s Slovensko zamejsko skavtsko organizacijo in s člani italijanske skavtske organizacije AGESCI, imenovano Marmeljada, ki je med 2004 in 2006 potekala na skupnem trgu med obema mestoma, nato pa se je z razlago, da se zaradi lažjega načrtovanja seli v Giardino publici. V letu 2006 so ob sklenitvi prireditve na levi strani trga v spomin na ta dogodek izdelali hrastovo klop kot simbol miru in bratstva med narodi. Vanjo so vklesali spominsko misel in grb vseh treh sodelujočih skavtskih organizacij. Klop so namestili ob mozaik.

policije« (informatore 5, 2005). Na trgu se zadržujejo le v času prireditvev, sicer menijo, da »*ima tudi urbanizem pomembno, vlogo, ker trg na novogoriški postaji je na obrobju mesta. Tam ni nič, ni trgovin, je le en bar, kjer dela noter eden, ki je bolj vesel, če ni nobenega. Potem so ena podjetja, hiške, kjer stanujejo ljudje, ki hočejo imeti mir. Tam ni bilo nič, tam je tekla meja in tam je bila policija, graničarji. In zdaj to, da imaš na trgu prireditve in da vodiš vse mesto tja, da se bo zabavalo, ni enostavno. Potem greš pa v tisto, da siliš ljudi, kar pa tudi ni prav, saj si sama opazila, da gre potem v eno forsiranje vse. Je težko, ker moraš voditi ljudi iz krajev, kjer so navajeni na nek nov kraj. Če to bočeš, potem moraš dati res izredno ponudbo, da se bojo ljudje preusmerili na novogoriški trg*¹². Če greva sedaj na novogoriški trg, bova tam sama« (informatore 6, 2006). Drugi ugotavlja, da je trg »*ustvarjen umetno, je sicer veliko simbolike, ampak prav zaživel pa ne bo nikoli, je preveč odmaknjen od centrov obeh mest. Lahko, da bo zaživel, ko bojo naredili vse tiste bloke tam na Prvomajski. Mogoče bo takrat živel, ne moreš tako reč. Zdaj da bi prav živel, ne bi rekla, vidiš edino turiste, ki hodijo gledat tja iz vseh koncev. In to je vse, domačini nismo tam*« (informatore 7, 2006).

Naj sklenem z ugotovitvijo, da je trg med obema mestoma primer dokaj razgibanega razvoja, ki se je v petdesetih letih spreminjal v precejšnje ekstreme. Prvič: od prvotnega odvrčanja zadrževanja na meji, želita obe mestni upravi na novo urejeni prostor pritegniti čim več dogodkov in posledično tudi prebivalce obeh mest. Drugič: Sovražna naravnana retorika ob postavitvi meje 1947 se je tekom let precej obrusila. V vokabularju lokalnih politikov so predvsem besede, ki izražajo sožitje, sodelovanje, spodbujanje poznavanja drug drugega ipd. vse v duhu »*ustvarjanja evropskosti in vzgajanja Evropejcev*«, kot je bilo poudarjeno v govoru ob vstopu v EU. Čeprav ne gre spregledati tudi posameznih žaljivih incidentov. Tretjič: vsa prizadevanja pa vendarle ne prekrijejo vseh dvomov, zadržanosti in premislekov ob transformaciji mejnega prostora, kar se pokaže predvsem v

¹² V pomenu trg pred železniško postajo.

odisejadi iskanja primerne skupnega imena za trg, ki se ni udeležil, zato so s skupnim imenom poimenovali le mozaik¹³.

Tako na koncu ugotavljam, da je trg percipiran tako s strani lokalnih politikov kot tudi obmejnega prebivalstva kot izjemen simbolni in manj praktični

¹³ Že pred vstopom Slovenije v EU so se pojavili predlogi za poimenovanje trga s skupnim imenom. Predvsem na italijanski strani je prihajalo do velikih negodovanj, ki je vodil v protestno zbiranje podpisov za ohranitev imena Piazzale della Transalpina in imel posledico sprejetje resolucije mestnega sveta za potrditev tega imena. Na slovenski strani so se pojavljali različni predlogi: Trg Evropa – Piazzale Europa, Trg Združene Evrope – Piazza dell'Europa Unita, Trg Darka Bratine, Trg prijateljstva, Trg Evropa 2004, Na Blančah, Trg Edvarda Rusjana, Svetogorski trg, Trg sožitja – Piazza di convivenza, Trg Franca Jožefa, Placa Val Blancja, ter dva predloga s kančkom ironije Trg Titino Novak in Trg Maršala Tita kot odgovor na spreminjanje napisa Naš Tito na Sabotinu. Končni kompromis poimenovanja med obema občinskima upravama se je udeležil v skupnem poimenovanju zgolj mozaika, ki nosi ime Mozaik nove Evrope – Mosaico della nuova Europa.

potencial, vendar pa povezovanje prebivalcev dveh ločenih mest ni odvisno le od odstranjanja fizičnih pregrad, kar pa ponuja zanimivo perspektivo dogajanja med obema mestoma.

LITERATURA

- LEFÈBVRE, Henri. 2003 (1974). *The Production of Space*. Malden: Blackwell.
- HOMOBONO Martínez, José Ignacio. 2003. Miradas socioantropológicas sobre la ciudad y sus culturas (una presentación); V: *Zainak, cuadernos de Antropología – Etnografía*, **Autor(es)**: José Ignacio Homobono, Juan Antonio Rubio-Ardanaz eds. Lits. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 23, 19–52.
- LOW M. Setha. 1999. Introduction: Theorizing the City; V: Setha M. Low (ur.), *Theorizing the City*. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press, 1–33.
- MARUŠIČ, Branko. 1985. »Pohod lačnih«; V: *Skupni slovenski kulturni prostor*. Nova Gorica: Trinajsti sklic Plenuma kulturnih delavcev Osvoobodilne fronte, 76–78.
- ŠUŠMELJ, Jože. 1997. Odpiranje meje, Sodelovanje med Novo Go-

rico in Gorico; V: Zoltan Jan (ur.), *Nova Gorica – Gorica: izživi in možnosti sobivanja*. Nova Gorica: Mestna občina, 9–28.

ČASOPISNI VIRI

- Isonzo, Soča, Giornale di frontiera/Časopis na meji, Primavera/Pomlad* 1994, nr./št. 13.
- Primorski dnevnik*, 5. 5. 1948: 2.
- Primorski dnevnik*, 13. 2. 2004: 1, 15.
- Primorski dnevnik*, 19. 2. 2004: 14.
- Primorski dnevnik*, 1. 4. 2004: 15.

DOKUMENTARNO FILMSKO GRADIVO

- Dumančič, Mojca in Tone Robič. 2004. *Zgodba dveh mest*. Produkcija TV Slovenija, Informativni in izobraževalni program.
- Radmilovič, Marko. 1995. *Marš sirkovih metel*.

INTERNETNI VIRI

- Dostopno na URL: <http://www.goriska.com> (17. 2. 2004)
- Dostopno na URL: <http://www.nova-gorica.si/forum/read.php?f=1&i=1067&t=1067> (27. 9. 2006)

DANILO ZULJAN KUMAR*

O NASTAJANJU SLOVENSKEGA LINGVISTIČNEGA ATLASA

IZVLEČEK

Ideja o lingvističnem atlasu, ki bi vključeval vsa slovenska narečja, tudi v zamejstvu, sega v začetek 20. stoletja, ko so v Evropi začeli nastajati prvi lingvistični atlasi. Uresničevati se je začela pred pred dvema letoma, ko se je Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU lotila zahtevne in obširne priprave prve knjige *Slovenskega lingvističnega atlasa – Človek*. V prispevku avtorica razloži, kaj lingvistični atlas vključuje ter kateri kraji so točke *Slovenskega lingvističnega atlasa* v zahodni Sloveniji.

Ključne besede

Slovenski lingvistični atlas, slovenska narečja, zahodna slovenska narečja

SUMMARY

The idea of creating a linguistic atlas which would include all Slovenian dialects has a long history, ever since the beginning of 20th century when there appeared first linguistic atlases in Europe. However, the idea began to realize two years ago when the Dialectological section of the Institute of Slovenian Language Fran Ramovš SRS SASA started the extensive and complex preparations for the first volume of *Slovenian Linguistic Atlas (SLA) – Human Body*. The article tries to illuminate what a linguistic atlas is and what places in west Slovenia are the SLA net points.

Key words

Slovenian Linguistic Atlas, Slovenian dialects, western Slovenian dialects

UVOD

V zadnjih dveh letih Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, v

* dr. jezikoslovnih ved, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Dzuljan@zrc.sazu.si